

Budoucnost humanitních studií a institucí s nimi spjatých

Randall E. Auxier

Vysokoškolské vzdělávání prochází nyní ve Spojených státech velkou proměnou. Část změn lze jistě uvítat a další část je jen výsledkem potřeby, aby zas byl vidět nějaký pokrok. Část změn ale ještě prohloubí již existující problémy. Strážci humanitních oborů, ať už na počátku, uprostřed či na konci své kariéry, by měli přicházející změny zvážit a zareagovat na ně způsobem, který by přispěl k rozvoji humanitních oborů jako podstatného a aktivního faktoru naší civilizace, či alespoň k udržení jejich stávajícího stavu. Rychlost, s níž ke změnám dochází, takovouto snahu ale komplikuje. Změny tudíž pravděpodobně mohou vyvolat krizi systému vzdělávání ve Spojených státech, odkud se pak mohou dál šířit i do Evropy a všude jinde tam, kde vzdělávací instituce musejí existovat po boku korporátního kapitalismu. V zemích, kde ještě přežívá idea sociálního státu, se třeba daný vývoj povede zbrzdit či úplně zastavit. Je ale na místě přiznat si, že čím větší moc si přisvojuje korporátní kapitalismus, který se perfektně naučil využívat politické soukolí jen pro své účely a prospěch, tím obtížněji budou vzdělávací instituce nadále hájit typ vzdělávání, který by byl něčím víc než tréninkem na činnosti, jež si objedná korporátní mašinérie. Je zjevné, že právě humanitní obory se v podobě, v níž dosud existovaly, budou pro univerzity, které si postupně osvojují korporátní principy, jevit jako nepotřebné.

Příčiny nastalé situace je užitečné vidět spíše jako souběh různých okolností, a ne jako nějaký zřetelný plán nebo jako jeden samostatný trend. Humanitní obory musely o své místo zápasit často i v minulosti a i v rámci státem zřízených institucí se někdy ocitaly na okraji a jejich pozice závisela jen na tom, zda si je někdo vzal pod ochranná křídla (se všemi výhodami i nevýhodami, které toto ochranné střežení přináší). Proto není na místě křičet, že se blíží hrůza, která tu ještě nebyla. Vždy se najdou umělci a filozofové a historikové a básníci, kteří lidstvu přinesou velké věci jenom proto, že se tvoření či vzdělávání chtějí oddaně věnovat a dělají to bez ohledu na hmotnou nouzi či obraz podivínů, které v nich vidí ostatní. Dokud budou žít lidé, budou mezi nimi i historici, básníci, filozofové a umělci, bez ohledu na to, zda jim za to někdo dává peníze. A proto budou i v budoucnu vznikat velká díla.

Neplatí přímá úměra, že čím větší podporu, ať už z veřejných či soukromých zdrojů, má humanitní směřování, tím vyšší je i kvalita výsledků, které vzniknou. Nedá se myslím říci, že masivní veřejná podpora, které se v západním světě humanitním vědám v uplynulém století často dostávalo, vedla k prokazatelně lepším

výsledkům a přinesla geniální díla, která přežijí po generace. Je ale na místě přiznat, že tato rozsáhlá podpora, vedoucí k integraci humanitních hodnot do struktury veřejného i soukromého vzdělávání, rozšířila a prohloubila obecnou vnímavost vůči podstatným otázkám našich životů a ozřejmila ledaskomu — i když jistě ne všem —, jak důležité je brát v potaz i obecné otázky po smyslu života, ať už dílčím, nebo také celostným způsobem. Není možné doložit, že šíření takovýchto hodnot v rámci institucí, které naše civilizace vytvořila, vede ke kvalitnějšímu životu. Lze ale věřit, že propagace a šíření těchto hodnot k lepšímu životu přispívá. Hájíme a i v budoucnu budeme hájit tyto hodnoty bez ohledu na fakt, že je není možné komodifikovat stylem, na který jsou zvyklí magnáti a manažeři dnešního i budoucího světa. Pro ně je hodnotou zisk, moc, síla a schopnost vysát do poslední kapky veškeré zdroje. Je třeba jim znovu a znovu vysvětlovat, že veškerá činnost má mít i nějaký vyšší smysl a nesmí být zredukována jen na to, zda dobře vynáší. To bylo třeba dělat vždycky a nic se v tomto ohledu nezměnilo a nezmění.

Současný souběh okolností bohužel ale klade těmto snahám do cesty velké překážky. Ve Spojených státech je nyní patrné, že lidé už nechtějí podporovat vzdělávací instituce z daní. Víc a víc narůstá přesvědčení (počátek lze vidět v nástupu Ronalda Reagana do úřadu prezidenta v roce 1980, ale i tady lze dohledat ještě hlubší kořeny), že když vzdělání nabízí prospěch a výhody, musí se za něj platit. Idea „veřejného blaha“ se tímto přístupem dostává na okraj a skomírá. Z veřejného prostoru a povědomí se už dávno vytratily myšlenkové proudy, které v 19. století položily základy univerzálního vzdělávání založeného na spojení ideje veřejného blaha a člověka, který si zlepšuje své vlastní postavení. Zjednodušeně řečeno, většina lidí už nevěří, že všeobecné vzdělání, a zvláště pak humanitně zaměřené vzdělání, stojí za to, aby se za něj platilo, ať už z veřejných zdrojů, anebo každý ze svého. Došli jsme do situace, kdy veřejné zdroje vzdělávání nedotují a náklady na vzdělání si musí pokrýt každý sám, a na tom nic nemění, že je nám líto mladých lidí, kteří si už při vstupu do produktivního života nesou na bedrech enormní dluhy. Zároveň tito mladí lidé, ochotní vzít si na vzdělání půjčky, ještě netuší, že pro život by měli dostat vzdělání, které jim dá něco víc než jen trénink, díky němuž pak získají práci. Humanitní obory se tak ocitají pod dvojnásobným tlakem: Na jedné straně stojí korporatizovaná veřejnost, která chce platit co nejmenší daně, a na druhé straně soubor nevyzrálých a nervózních jedinců, které zajímá jen dobré budoucí zaměstnání, a proto k hodnotám humanitního vzdělání vůbec nedohlédnou. Tady spočívá jedna část těžkého úkolu, který před námi stojí.

Postupné změny ve vzdělávacím systému se nyní náhle začaly projevovat velmi urgentně vlivem pokroku v technologických oblastech. Bez něho bychom nejspíš jen řešili opakující se a chronické problémy, tak jako tomu často bylo i v minulosti. Už dříve docházelo na různých místech k vytlačování humanitních oborů podobně, jako jsem dosud popisoval, a často tyto tlaky také přinesly úpadek humanitních oborů. Myslím, že takový úpadek se obvykle podepsal i na těch, kdo jej umožnili — narostla míra cynismu a agresivity, lidé si osvojili samoúčelný boj o moc a nadvládu nad jinými a všude začala dominovat etická a duchovní ochablost, která je příznačná pro upadající civilizaci. Už Giambattista Vico napsal, že kdekoli se dostává veřejné podpory umění a literatury, tam pak vzkvétá celé město; a vzkvétá ve všech civilizačních ohledech. Tam, kde taková podpora chybí, se město hroutí, upadá a zahnívá. Trpí

„všeobjímající občanskou nemocí“, která se projevuje jako „barbarizace vnímání“. Vše ovládne postcivilizační malátnost a jí trpící slabý jedinec ztrácí svou lidskou integritu.

Myslím, že nepřeháním, když řeknu, že úpadek humanitních oborů v současném vzdělávacím prostředí ve Spojených státech předznamenává obecný úpadek. Nejspíš by ale bylo na místě říci spíš *další a ještě překotnější úpadek*, protože úpadek se v éře Donalda Trumpa stal všeobecným, standardním jevem. Ztráty je vidět v etické, duchovní i kulturní kapacitě lidí, ale i ve fungování státu jako celku. Jejich symbolem je opovržení, s nímž veřejný diskurz hledí na jakékoli neutilitární uvažování či na hlásatele idejí občanské společnosti. Orwellova vize společnosti, pro niž „nevědomost je síla“, tak došla naplnění. A jakmile někde splývá nevědomost a síla, může se tam válka nazývat mírem. Jenže co si v takových časech mají počít zastánci humanitního studia?

Přízneme si, že požadavky kladené na toto počínání jsou dosti skličující. Někteří mohou vidět řešení v tom, že přesvědčíme naše lídry z politického, korporátního či vzdělávacího světa, aby vrátili humanitním oborům jejich někdejší roli, kterou ve vzdělávacích institucích hrály. Že jim ukážeme, že filozofie dokáže lidi nakrmit, že umění zlepšuje každodenní život, že historie nás učí neopakovat znovu minulé chyby. A možná bychom je i přesvědčit dokázali, kdybychom uměli najít ten správný příběh. Prvních čtyřicet let svého života jsem taky prožil ve víře v takováto vyprávění, i když spíš intuitivně než vědomě. Posledních patnáct či dvacet let mne ale čím dál víc posouvá k jiné víře — k víře, že nemyslitelné se stalo skutkem: Nejen že nás oklamali lídři naší civilizace, ale především že my sami jsme si podkopali cestu, po které kráčíme. Přistoupili jsme na to, aby se naše každodenní vzdělávací činnosti řídily modelem profesního chování, který byl a je ukázkovým protipólem účelů a cílů, k nimž chceme směřovat. Stali se z nás dobrovolně a ochotně pokrytci, vzájemně se hlídající, aby někdo nepronesl názor, který by nás mohl připravit o komfortní postavení, jež nám poskytli naši korporátní šéfové a jejich cvičení mazlíčci v politické sféře. Takhle jsme se všichni *navzájem* hlídali a dál hlídáme, takže se mocenským strukturám podařilo koupit si naši poslušnost a zajistit, že budeme zticha. Což se týká i našich „profesních organizací“, jako je American Philosophical Association a jí podobné organizace v dalších humanitních oborech. Tyto organizace humanitnímu vědění spíš škodí, než slouží, protože omezují jeho dosah jen dovnitř do uzavřené sféry expertů v daném oboru, bez ohledu na to, co třeba na papíře deklarují. Jejich záměry mohou být bohužel, ale v praxi škodí, protože ochotně spolupracují s těmi, kdo potřebují inteligenci izolovat v klášteře, kde už nikdo nebude poslouchat, co si tam kdo mumlá. Ano, rádi dáme prostor přírodním vědám, počítačovým inženýrům, učitelům managementu a marketingu; historikům a básníkům ale zaměstnáme tím, aby se navzájem hlídali, zda to, co říkají, je přijatelné.

Děsivost celé situace je nejvíc patrná ve sféře vysokoškolského vzdělávání, ale šíří se stále víc i do oblasti základního a středoškolského vzdělávání. Korporátní mocenská struktura, poháněná technologiemi, potřebuje ty, kdo jsou ochotni vyhovět. Za mrkvičku komfortu a pod bičem byrokratické biomoci si tuto ochotu získala. Učitele veřejných škol zavlékla do absurdních programů typu „No Child Left Behind“.¹

1 Zákon prosazený na počátku prezidentství George W. Bushe v roce 2002, který prováděl státní dotace školám s požadavkem každoročního testování žáků, vykazování pokro-

Vysokoškolským profesorům vsugerovala iluzi, že dokonale dodržovat profesní roli je kategorickým imperativem. Korporátní mocenská struktura takto za posledních čtyřicet let pronikla skrz naskrz do vědomí všech, kdo pracují v oblasti vzdělávání, a toto vědomí jim přenastavila. Nechala nám prostor pro fantazírování o tom, že jsme svobodnými hlasateli hodnot, a přitom se jí povedlo z nás pedagogů vytvořit uniformní lány geneticky modifikovaných plodin, které zakoření, vyklíčí i vymetají na povel v půdě prohnobené nesplatitelnými dluhy a s povděkem vítají korporátní kombajn, jenž sklízí plody trpného kvietismu. Pak nás v open spacech, těchto novodobých stodolách, vymlátí a oddělí zrna od plev, nechají nás proschnout pro bonitaci a uskladní nás v silech, která patří nějaké vzdělávací době společnosti Monsanto.² Tam budeme spokojeně tlít až do chvíle, kdy se ukáže, že našim šéfům přinese zisk, když nás pošlou do výkrmny, kde nás pozře dobytek, který pak šéfové odešlou na jatka. Tomuto zacházení se, dámy a pánové, vzdělávací instituce dobrovolně podřídily; naším působením se studenti na celý život zadlužují a my je za to učíme, co by nikdy neměli říkat, protože by to pak někdo mohl vnímat jako „neprofesionální“.

Ale ty, můj humanitně orientovaný čtenáři, jsi jen *podřadné* zrna. Pro Monsanto nejspíš vůbec žádnou hodnotu nemáš. Šoupnou tě rovnou do síla, abys nekontaminoval výnosnější obilí — počítačové vědce, IT odborníky, inženýry, účetní, budoucí střední manažery a další odrůdy, které jsou už zcela nepodobné divokým odrůdám obilnin, z nichž byly složitým procesem modifikace vytvořeny. Kontaminoval bys úspěšné absolventy Školy geneticky modifikovaných organismů, a proto musíš být držen stranou. Kdo se o to postará? Tvoji kolegové přece. Ti méně nadaní, které jsi nechal, ať vezmou to místo šéfa katedry, proděkana, děkana a nakonec i rektora. Sám jsi o ta místa nestál, protože jsi věřil, že celý svět čeká na tvůj nový článek. Nakonec to nějak nedopadlo a ty jsi jen loutkou v rukou hlupáků, kteří se vydali korporátní cestou. Mají pro tebe malý formulář, jehož vyplňování ti zabere spoustu hodin a — právě proto, že ti to dalo takovou práci — tvým hloupým šéfům dodá ještě větší pocit důležitosti a potřebnosti, protože jsi uznal, že je to potřeba vyplnit. Když tě zvládnou připravit o čas, zvládnou tě připravit i o duši. Což už se stalo.

Jedinou smysluplnou reakcí na celou tuto situaci je najít si na poli nějaký vzdálený kout, zasít na něm dochované odrůdy divokých semínek a sklizeň pak nabízet komukoli, kdo ještě umí ocenit, že tyto plody dobře ukojí hlad duše, ale hlavně že divoká semínka snad jednou vzejdou a zachrání, *co ještě zachránit půjde*, až přijde — v dálce už lehce viditelná — pohroma na korporátní monokulturu. Doporučuji proto každému, kdo se vzdělávání v humanitních oborech věnuje, aby si hledal zapomenutý a nevyužívaný kousek země. Až si ji najde, musí vzít na svá bedra část humanistického civilizačního úkolu a o něj organicky pečovat podle toho, co mu *právě to jeho pole* umožňuje. Nezvládneme jako jednotlivci vypěstovat všechny

ku ve výuce i v přípravě učitelů. Vypracovaná hodnocení byla podmínkou pro přidělení prostředků ze státního rozpočtu každé školy. Celý program byl opuštěn v roce 2015 [pozn. překl.].

2 Monsanto Company je americká společnost podnikající v zemědělství; je jednou z největších zemědělských společností na světě a věnuje se intenzivně i pěstování geneticky modifikovaných plodin. Kdyby se namísto vysvětlivky měl použít překlad za pomoci kulturního transferu, bylo by možné užít výraz Agrofert [pozn. překl.].

odrůdy plodin, které by humanita potřebovala, ale každý z nás se postará aspoň o nějakou část. Celý ten podnik neslibuje žádné materiální bohatství. Když se ale podaří přežít, bude to stačit. Nedá se čekat žádný komfort a nemá cenu se o něj ani snažit. Ale zůstaneme stát na vlastních nohou. V blízké a viditelné budoucnosti je potřeba fungovat bez pevných vazeb k existujícím veřejným institucím. Nemůžeme si dovolit být závislí na platech, které přicházejí z jádra byrokratické biomoci, od níž se chceme oprostit.

V jednom malém koutě Spojených států si už jedna skupina takový prostor našla a o část tohoto společného humanistického poslání se stará. A já jsem rád, že k ní patřím. Nachází se v Murphysboro v Illinois (poblíž Carbondale a areálu Southern Illinois University), jmenuje se American Institute of Philosophical and Cultural Thought (AIPCT) a jde o vědeckou instituci, která má vzdělávací a kulturní poslání. Institut založili John Shook (který je nyní jeho ředitelem) a Randall Auxier (který mu poskytl svůj pozdně viktoriánský dům jako sídlo), když spolu vedli debaty o budoucnosti humanitních oborů. AIPCT postupně převzala některé činnosti zajišťované někdejší Center for Dewey Studies, které padesát let náramně sloužilo, ale doplatilo na finanční škrty, a především na nerozumné změny, pro které se rozhodla Southern Illinois University. Ta se, podobně jako tolik jiných institucí, stala obětí problémů, o kterých jsem mluvil výše. Výsledkem bylo, že humanitní část svého poslání dala stranou a zastavila podporu projektů typu centra, které se věnuje studiu díla Johna Deweyho.

Touha podpořit pokračování činnosti Deweyho centra byla jedním z důvodů, proč inaugurační projev při otevření AIPCT přednesl emeritní ředitel tohoto centra Larry A. Hickman. Doktor Hickman je už v důchodu, ale ochotně se stal třetím členem zakládajícího výboru AIPCT. Neprocházíme sice právě lehkou dobou, ale stejně hledíme do budoucnosti s nadějí. Vnímáme, že humanitním oborům se na našich vysokoškolských institucích nyní nedaří a nejspíš se jim nebude dobře dařit ani v blízké budoucnosti, a to jak kvůli korporatizaci univerzit, tak i kvůli jejich negativnímu vnímání, které v naší kultuře široce zakořenilo. Proto jsme vytvořili prostor pro humanitní obory a humanistické myšlení (včetně náboženského humanismu), který není závislý na univerzitním systému a na velkorysosti správců tohoto systému. Budeme využívat i veškeré dostupné technologie, protože chápeme, že bez nich se v dnešním světě nelze obejít. Plánujeme nabízet on-line výuku s přístupem do virtuálních tříd a chceme se intenzivně věnovat digitalizaci cenného materiálu, který jsme v podobě vzácných knih, časopisů a rukopisů za své životy nashromáždili. Nabídnout tyto materiály k volnému přístupu veřejnosti je jedním z našich klíčových úkolů.

Dalším úkolem bude konzervace a uchovávání těchto materiálů pro prezenční studium. Některé věci prostě fungují pouze v rozhovorech tváří v tvář při výuce, stejně jako leccos člověka napadne jenom tehdy, když se může podívat přímo na původní materiál. Výuka v humanitních oborech není pouhým přenosem informací z jedné generace na druhou. Nelze ji provozovat bez vytváření konkrétních živých komunit, kde může v nespočetných každodenních interakcích vznikat nové porozumění a proud intuice, který svou silou vysoce převyšuje součet všech individuálních vstupů. Stručně řečeno, tak jako ctnost není nic jiného než moudrost, jak moudře říkal už Aristoteles, učení neznamená nic jiného než umění vytvořit

komunitu. Žádná virtuální komunita nefunguje, pokud ji netvoří lidé, kteří vědí, jak o ni pečovat a žít jako součást celku, který reflektuje svůj konkrétní prostor, čas a účel. Což mne přivádí k nebezpečí, které Marx poněkud nadsazeně nazval falešným vědomím. Naši kolegové z univerzit věří, že vědí, co takováto komunita obnáší, a často si i myslí, že ji umějí utvářet. Jenže to jejich pojetí se odvíjí od „profesionality“. Ta ale není rysem komunity, nýbrž výsledkem ochoty přijmout nesmyslné pseudonormativy, které poskytují iluzi sdílení, ať už způsobu života, nebo jeho účelu. V této iluzorní komunitě ale chybí opravdová vůle obětovat svůj čas a energii dialogu, hledat kompromisy, věnovat se jiným namísto sobě, urovnávat spory a naplňovat rituály usmíření — a právě tyto rysy vytvářejí skutečnou komunitu. Kolegové v korporatizovaných institucích tráví život ve strachu, že by mohli přijít o své postavení a pohodlí, na něž jsou zvyklí. Namlouvají si, že pocit strachu jim dostatečně kompenzuje plodná profesní spolupráce. Proto je pro ně běžné ponižovat doktorandy a nováčky, aby se přizpůsobili tomu, co se tu chápe jako spolupráce. Když někdo vzdoruje, je kolektivní souhrou vypuzen. Mnohem víc nováčků nicméně odchází proto, že jsou zklamáni, a jen malá část je vyhnána, protože neprojevili dostatek konformnosti. Nezůstávají ti nejlepší a nejchytřejší, ale ti nejpovolenější. Což lze stěží chápat jako vzdělávání a rozhodně ne jako komunitu. Strach a nezastíraný zájem jen o sebe sama tak skýtá výhody jedněm na úkor jiných a nezájem se prezentuje jako síla. Jedním z ironických důsledků je popření skutečných rozdílů ve jménu „diverzity“ (eufemismus par excellence), ale bylo by možné vyvodit nespočet dalších. *Mauvaise foi*, jež zavládla všude.

Vrátím se ještě k tomu, jak konkrétně chceme proti takto nastavené kultuře bojovat. Southern Illinois University je ve světě známá výzkumem severoamerického myšlení a knižními zdroji z tohoto oboru. Proto se na tuto oblast zaměřujeme i my. Podařilo se nám zatím shromáždit zhruba 35 000 svazků. Tato sbírka knih a rukopisů vznikla díky tomu, že nám je darovala celá řada podporovatelů, například Richard T. Hull a Douglas R. Anderson, další přidali členové výboru AIPCT a podařilo se nám získat i víc než deset pozůstalostí po významných profesorech, jako jsou například Charles Sherover, John Howie, Warren Steinkrauss, H. S. Thayer, Abraham Edel, Howard Radest, Creighton Peden, Jo Ann Boydstonová a další. Ve sbírce máme řadu prvních vydání a dalších vzácných knih, stejně jako velké množství rukopisů a korespondence. Shromažďujeme i mikrofilmy a jiné nosiče, které se už běžně nepoužívají (kazety a videokazety či CD-ROMy); přijde nám podstatné zachovat i tyto technologie, které pomáhaly rozvíjet humanitní myšlení v posledním půlstoletí.

AIPCT pořádá on-line kurzy a semináře, workshopy či přednášky, a to jak pro veřejnost, tak i pro uzavřené publikum. Má k dispozici prostory, v nichž lze takovéto kulturní akce uskutečňovat. Občas nabízíme i hudební vystoupení. Vypisujeme stipendia pro rezidenční pobyty (prvním, kdo přijel na pobyt na AIPCT, byl Thurman Todd Willison z Union Theological Seminary v New Yorku v roce 2016–2017). Chceme zvát i hostující profesory. Máme asistenty, studentské pomocné síly, vědecké pracovníky a profesory, kteří se soustavně podílejí na činnosti institutu, pomáhají naplňovat jeho poslání a cíle a ochotně šíří povědomí o celém projektu na veřejnosti.

AIPCT není totéž co její budova. Jsou to knihy, rukopisy, naplánované činnosti a lidé, kteří dělají svoji práci. Očekáváme, že celý projekt bude narůstat, takže třeba

bude nutné jej i přestěhovat jinam. Dům je příjemným prostředím, ale čeká jej jiný osud: Bude zapsán do Národního registru historicky významných míst, čímž se o něj začne starat jiný výbor a bude mít jiné poslání — být architektonickou a uměleckou památkou.

Z angličtiny přeložil Petr A. Bílek.

Se svolením autora přeloženo z originálu: Auxier, Randall E.: The Future of the Humanistic Study and Its Associated Institutions. *Eidos: A Journal for Philosophy of Culture* 1, 2017, č. 1, s. 89–93, <https://doi.org/10.26319/EIDOS-001-HUMANISTIC-STUDY>.